C
2754

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE IN NEDERLAND
UTRECHT
BIBLIOTHEEK

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT
2041 9192

(D

W. C. Schimmel

4/C 2754

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE IN NEDERLAND

UTRECHT
BIBLIOTHEEK

OVER DE SCHURFT DER SCHAPEN,

DOOR

F. C. HEKMEIJER.

RIJKS VEE-ARTSENIJ-SCHOOL

Overgedrukt uit de Landbouwkundige Almamak voor het jaar 1857.

OVER DE SCHURFT DER SCHAPEN,

DOOR

J. C. HEKMEIJER.

MAATSCHAPPELIJK BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE IN NEDERLAND
UTRECHT
BIBLIOTHEEK

Deze bekende huidziekte ontstaat op tweeërlei wijzen : 1°. of *van zelf*, dus *oorspronkelijk*, of 2°. *door besmetting*. Tot de oorzaken van de eerste wijze van ontstaan, de zelfsontwikkeling, — zooals later zal blijken, eigentlijk *geen* schurft —, behooren vooral aanhoudende nat- of vochtigheid, voornamelijk koude regen, deze werkt daarom bij het schaap nadeeliger op de huid dan bij andere dieren, omdat de digtheid van de wol het droogworden der huid belet; daardoor geraakt de laatste in een waterzuchtigen toestand, vooral aan de bovenste deelen des ligchaams, van den nek tot aan den staart. De schurft op deze wijze ontstaan, vooral in verbinding met karige voeding en slechte verzorging, is algemeen bekend onder den naam van *natte*, *vochtige* of *regenschurft*, ook wel *hongerschurft* genoemd, wanneer die bij in slechten, vermagerden toestand verkeerende schapen wordt gevonden. Deze soort van schurft bij het schaap onderscheidt zich door twee voorname bijzonderheden van de 2e soort, waarop wij vooral de aandacht

vestigen : namelijk 1°. dat zij, zoo lang zij de naam van regenschurft verdient, *niet* besmettelijk is, door aanraking dus niet op andere schapen wordt overgebragt of daarvoor nadeelig is, en 2°. dat zij *van zelf* kan genezen, zonder de aanwending van geneesmiddelen, wanneer de regen ophoudt, de dieren goed opdroogen, gezonde stal en voedsel hebben en warm en droog worden gehouden, — eene zelf-genezing, welke bij de 2e soort van schurft in den regel niet tot stand komt, daar deze steeds verder om zich grijpt en meestal vroeger of later den ondergang van het dier ten gevolge heeft; deze soort vordert dus steeds eene geneeskundige behandeling. — Wat zoo aanstonds gezegd is geldt echter alleen zoo lang de zoogenaamde regenschurft *geen* hoogen graad heeft bereikt of verouderd is, want dan gaat zij in de 2e soort over. Zonder in eene breedvoerige beschrijving dezer ziekte en de verschillende vormen er van te treden, zij het genoeg alhier te vermelden, dat de *ware* of 2e soort van schurft gekaraktiseerd is door de aanwezigheid in de huid en onder de opperhuid van kleine diertjes, die den naam van *schurftmyten* (Sarcoptes scabiei) hebben verkregen, tot de orde der ongevleugelde insecten (Aptera) behooren en in de rangschikking der dieren tusschen de houtspinnen (phalangium) en spinnen (Aranea) het beste hare plaats vinden. Gaat de regenschurft in de ware schurft over, dan ontwikkelen deze diertjes, zonder dat wij verder weten op welke wijze, zich in de zieke plaatsen der huid, maken daarin meer of minder bogtige kanalen en nesten, en eenmaal voortgebragt, planten zij zich door voortteling en eijeren leggen voort. Gewoonlijk liggen de eijeren onder de opperhuid of digt er bij. Hieruit komen, ten langste na verloop van 16 dagen, de jonge mijten te voorschijn, (bij droog en warm weder meestal iets vroeger), en op deze wijze vermeerderen ze spoedig op eene verbazende wijze.

Zoodra zij uit de eijeren zijn te voorschijn gekomen gaan ze de opperhuid op gezonde plaatsen doorboren en schijnen zij van de afscheiding, die daarvan het gevolg is te leven. Zijn er groote korsten op de huid aanwezig dan zijn ze meer aan den omtrek van deze dan in het midden er van te vinden, en waar zich nieuwe korsten zullen vormen, heeft de huid een groenachtig, opgezet voorkomen. In den winter en bij koud weder zitten ze daarentegen meer onder het midden der korsten en zijn ze soms zeer moeijelijk te vinden. De mijten zijn vrij taai van leven. In drooge warmte sterven zij spoedig, bij vochtigheid en geringe koude blijven zij daarentegen, van de huid afgenomen, soms drie weken en langer leven. Deze omstandigheid leert ons, dat wij de plaatsen waar schurftige schapen zich hebben opgehouden, gedurende een geruimen tijd moeten vermijden, wil men besmetting van gezonden voorkomen. Het zijn deze mijten, die de eenige oorzaak zijn van de besmettelijkheid der schurft; met andere woorden : waardoor de schurft van het eene dier op het andere wordt overgebragt. De mijten loopen namelijk over de wol, geraken in het ligstroo, op den bodem van den stal, aan kleeden, kleederen en alle voorwerpen, waarmede de schapen in aanraking komen of waaraan zij zich schuren, en door die voorwerpen worden ze, of wel door het naast elkander loopen of liggen, op andere schapen overgebragt en aan deze daardoor de schurft medegedeeld. Veelvuldige proeven hebben bewezen, dat de mijten, op andere dieren overgebragt, de *eenige* oorzaak der besmetting zijn en geenszins de in de schurftpuisten gevormde vloeistof of vochtigheid, of de korsten — wanneer deze n.l. geene mijten of eijeren van hen bevat —, daar deze ingeënt zijnde, geene schurft daarstelt. Bij deze proeven is daarenboven gebleken, dat alleen de vrouwelijke mijten kunnen besmetten, niet de mannelijke, want brengt

men deze over; dan ontstaat er wel eenig uitslag, maar dit verdwijnt na den dood der mannelijke mijten wederom van zelf, — het is geene ware schurft. — Uit het medegedeelde blijkt ten duidelijkste, dat de schurft gemakkelijk van het eene schaap op het andere kan overgaan, en de ondervinding leert ons ook, dat deze voor den schapenhouder hoogst nadeelige ziekte, eenmaal in eene kudde aanwezig, bij verzuim geen enkel voorwerp er van verschoont, maar alle aandoet.

Schurftige schapen wrijven zich gaarne tegen voorwerpen, zij krabben met de voeten, of bijten en wrijven aan de plaatsen waar de ziekte aanwezig is; zij bibberen met de lippen wanneer men ze krabt op plaatsen waar zij jeukte gevoelen. Door een en ander wordt de wol verward en verontreinigd en gaat ook verloren. — Op zoodanige plaatsen moet men bij het onderzoek van het dier vooral zijn aandacht vestigen. Is de schurft zeer verouderd, dan ziet men soms geheel kale huidplekken, of wel deze met korsten bedekt, of de huid is perkamentachtig en verdikt geworden. De dieren worden mager, hoesten, worden koortsig en sterven eindelijk, hetgeen echter gewoonlijk eerst na maanden, na een jaar en zelfs later plaats heeft. — Is het weder koud en droog, dan breidt zich de ziekte in de kudde zoowel als op het lijdende dier slechts langzaam uit. — Bij warm en vochtig weder geschiedt de verbreiding veel sneller.

De schurft kan met verschillende huidziekten worden verwisseld, ook met de huidaandoening meermalen door de schaapsluisvlieg (Hippobosca ovina) en schaapsluis (Pecticulus ovis) veroorzaakt. De kenner weet ze echter spoedig te onderscheiden; — alleen de aanwezigheid der schurftmijten karaktiseert de schurft; welke mijten zich als kleine witte kogeltjes of puntjes voordoen en op een zwart voorwerp gebragt, doorgaans

eenige beweging maken, vooral wanneer men ze bij koud weder met de warme adem verwarmt. Kan men zich met het bloote oog niet van derzelver aanwezigheid overtuigen, dan neemt men een vergrootglas en zelfs het mikroskoop te hulp.

Wat moet worden gedaan wanneer deze ziekte in eene kudde is uitgebroken? Het eerste streven moet zijn te beproeven, of men door het dadelijk afzonderen der zieke dieren van de nog gezonde de verdere verbreiding paal en perk kan stellen, hetgeen bij oplettendheid zeer dikwijls het geval is. De af te zonderen zieke schapen slagt men, of men onderwerpt ze aan eene behandeling ter genezing. In geen geval mogen ze met gezonde in aanraking worden gebragt. Is echter het aantal aangedane dieren zeer groot, of bestaat er gegronde vrees, dat reeds een groot aantal zijn besmet, dan moeten al de schapen, zoodra het weder zulks toelaat, aan eene geneeskundige behandeling worden onderworpen. — Deze behandeling wordt, zoowel met opzigt tot de geheele kudde als tot elk ziek schaap in eene algemeene en plaatselijke verdeeld. — Bij de plaatselijke, die echter geenszins aanbeveling verdient, worden de zieke plaatsen op de huid opgezocht en bevochtigd of besmeerd met dusgenaamde schurftmiddelen, als : terpentijnolie, teer, afkooksel van tabak, van nieswortel, de carotte-saus of carotte-vocht of zweet, de loog van Walz en zelfs oplossingen van hevige vergiften; de laatste gaan wij met stilzwijgen voorbij. Terwijl daardoor de zieke plaatsen op de huid meermalen genezen, ontstaan echter op andere plaatsen der huid van hetzelfde dier, of bij een ander schaap der kudde, op nieuw schurftplekken, en men is daardoor genoodzaakt aanhoudend en onafgebroken te smeeren en te wasschen, om de ziekte niet te veel in de kudde de overhand te doen verkrijgen. Slechts zelden gelukt het op deze wijze de schurft uit eene besmette kudde te verdrijven.

Intusschen is men soms genoodzaakt, zoo als bijv. bij strenge koude, op deze wijze te handelen. — De algemeene behandeling verdient verreweg de voorkeur. Daarbij wordt de geheele huidoppervlakte met de geneesmiddelen in aanraking gebragt, en al de dieren der kudde daaraan onderworpen, zelfs zij die nog niet besmet schijnen te zijn. In dit geval vooral is het zaak zoodanige geneesmiddelen aan te wenden, die geen nadeeligen invloed op de gezondheid uitoefenen en tevens goedkoop zijn. Hierdoor kan in korten tijd de ziekte in de kudde aanwezig, worden uitgeroeid. — Het bad waarin het geheele schaap, dat, zoo dit kan, vooraf moet geschoren worden, wordt gedompeld, bestaat uit zeer onderscheidene middelen. Bekend is de loog van Walz, die het vermogen heeft om in korten tijd de schurftmijten te dooden, en boven alle middelen onzes erachtens de voorkeur onder deze omstandigheid verdient. Het bestaat uit 4 deelen ongebluschte of versch gebrande kalk in water langzamerhand tot eene brij gemaakt, waarbij men 5 deelen potasch (of in de plaats daarvan 12 maal zoo veel asch van beukenhout) voegt en naauwkeurig onder elkander mengt; daarna voegt men er bij 6 deelen hertshoornolie (ol. corn. cervi) en 3 deelen teer, (of bij gebrek van de laatste nog 3 deelen hertshoornolie); deze massa goed onder elkander geroerd zijnde, voegt men er langzamerhand en steeds roerende bij : 200 deelen gier of pis van runderen en 800 deelen water om ze te verdunnen. Deze hoeveelheid wordt gerekend voor een aantal van 500 schapen voldoende te zijn. Oordeelt men het noodig, dat deze kwalijkriekende saus niet sterk genoeg is, dan voegt men er slechts wat minder water bij. Het bijvoegen der olie, zonder dat deze met de overige opgenoemde zelfstandigheden eerst vermengd is, versterkt de saus niet, omdat de olie steeds op het vocht blijft

drijven. — Waldinger heeft in der tijd voorgeslagen er zwavel bij te voegen. Dit is echter overbodig en doet niets ter zake af. — Funke raadt aan in plaats van de runderpis, die van den mensch te nemen, omdat deze meer ammoniakhoudende is; hij meent ook, dat de hertshoornolie zeer geschikt door de *steenolie* (oleum petrae) kan worden vervangen, die veel goedkooper is. — In zeer hardnekkige gevallen hebben sommigen het noodig geoordeeld er bijtende sublimaat bij te voegen; Walch bijv. deed bij 600 pond der saus 3 oncen sublimaat en 4 oncen salammoniak; dit middel wordt echter dadelijk ontleed, terwijl de sublimaat, als een der sterkste vergiften zijnde, met de meeste omzigtigheid moet worden behandeld; deze bijvoegselen schijnen dus overbodig te zijn. Bij de aanwending der saus rekent men, dat voor elk schaap nog geen 2 ponden benoodigd is; ongeschorene schapen vorderen iets meer, naarmate de vacht dikker is, omdat daarin een gedeelte blijft hangen. In elk geval moet van het vocht zoo veel gereed gemaakt worden, dat ook het laatste schaap daarin geheel kan worden gedompeld. Over de wijze waarop dit indompelen geschiedt, zullen wij, als genoegzaam bekend, niet verder handelen; alleen merken wij aan, dat het *geheele* ligchaam door de vloeistof moet worden besproeid en dat men in Duitschland rekent, dat 4 mannen op éénen dag een getal van 4 of 500 schapen kunnen indompelen, en de huid met de saus bevochtigen. Het beste is, de schapen vooraf te scheren, kan dit echter, zoo als bijv. in den winter, niet, dan zorge men dat de dikke wol het aanraken der huid door de saus niet belette, terwijl men daarbij opmerke, dat bij deze schapen door het minder snel opdroogen, de saus veel langer op de huid inwerkt. De hevigst aangedane dieren neemt men gewoonlijk het eerst onder behandeling, daarna de minder lijdende en eindelijk de slechts

verdachte. — Het bad moet op den 7. en den 14. dag na de eerste wassching worden herhaald, waartoe de saus op nieuw moet worden bereid. In die tusschen dagen geeft men naauwkeurig acht, welke schapen zich op nieuw wrijven en krabben en deze moeten telkens op de jeukende plaatsen, met een afzonderlijk gehouden gedeelte van de saus op de aangedane plaatsen worden bevochtigd. Het is daarbij tevens zaak, om tusschen de baden in telkens de huid te onderzoeken, ten einde te zien of er nog levende mijten rondloopen, of hier of daar aanwezig zijn. Men zorge dat kort na het bad de schapen geen regenbui treffe, omdat daardoor de werkzaamheid van de saus zeer wordt verminderd en een 4e en zelfs 5e bad, met tusschenpoozen van 8 dagen, noodzakelijk kan worden gemaakt, waardoor meerdere kosten en moeite ontstaan. Droog, warm weder is het gunstigste voor de werking van het bad. Worden de ongeschorene schapen in den winter aan de behandeling onderworpen, — dat zelfs bij dragtige schapen en zuiglammeren zonder na deel kan geschieden, — dan moet het vocht door warm water laauw worden gemaakt en de schapen na het bad dadelijk in den stal worden gebragt, geenszins naar buiten in de vrije lucht. — Wendt men dit bad met zorgvuldigheid aan, en ziet men de schapen in de dagen tusschen de baden naauwkeurig na, dan kan men met veel zekerheid eene grondige en volkomene genezing voorspellen. Men zorge daarbij echter steeds, dat geen enkel dier der kudde, onder het voorwendsel dat het niet besmet is, van deze behandeling worde uitgeslooten, om dit later weder bij de behandelde en herstelden te laten loopen. Evenzoo zijn de stallen, de horden, ruiven, voederbakken, enz. naauwkeurig te zuiveren, vóór men de schapen daarmede weder in aanraking brengt, omdat aan deze en andere za-

ken, waarmede de schurftige schapen in aanraking zijn geweest, gemakkelijk zich mijten kunnen gehecht hebben en daardoor de kudde op nieuw worden aangestoken of besmet. De huid (het vel) der behandelde dieren wordt door de prikkelende werking der vloeistof hooger rood gekleurd en de wol groeit daarna in het oogloopend snel. Kan men geene schurftmijten na deze behandeling bespeuren, en blijkt de genezing volkomen te zijn, dan is het evenwel nog zaak de schapen gedurende eenigen tijd, 4 à 5 weken, van de anderen afgezonderd te houden en naauwkeurig gade te slaan of de ziekte ook soms nog bij enkelen is ontstaan of aanwezig is.

Mogt het geheel indompelen onnoodig worden geacht, hetzij van elk schaap of van de geheele kudde, zoowel om dat de koude, de winter, dit verhindert, als omdat slechts enkele stukken der kudde zijn aangedaan en deze dan nog slechts hier en daar, dan kan deze loog van Walz, waarvan men dan slechts eene geringe hoeveelheid bereidt, ook dienen om de aangedane plaatsen mede te betten of te bevochtigen, hetzij ter herstelling, hetzij in afwachting van beter en geschikter weder om de indompeling te bewerkstelligen, en alzoo te zorgen, dat de ziekte zich vooraf niet te zeer in de kudde of op de enkele voorwerpen uitbreidt. De schurft meer in den herfst en den winter, zoo als reeds gezegd is, dan in andere saisoenen voorkomende, wordt hare genezing niet zelden bemoeijelijkt door gebrek aan goede weide en voedsel. Is de ziekte onder de geheele kudde verspreid, dan is het voor den eigenaar hoogst bezwaarlijk de schapen onder deze omstandigheden te behouden. De dieren worden dan meestal geslagt of verkocht, zoo als van zelf spreekt tot schade van den eigenaar. Daarom is het zaak door een goedkoop en zeker werkend geneesmiddel,

zoo als de loog van Walz en de beide volgende, de dieren te trachten te genezen.

Een ander middel, dat hier te lande veelvuldig ter genezing van de schurft der schapen wordt gebruikt is de zoogenaamde *carottv-saus*, ook wel *carotte zweet*, *spinnat* of *spinwater* genoemd, en dat met andere bestanddeelen vermengd, te houden is voor een uittreksel van tabak. Het is donker-bruin, bijna zwart en heeft de dikte van gewone dunne stroop. Bij het gebruik of de aanwending herinnere men zich, dat het geenszins, even als de loog van Walz, geschikt is om als indompelingsmiddel te dienen, maar alleen om hier en daar plaatselijk te worden aangewend. Het kan niet gebruikt worden om de geheele huid er mede te bevochtigen, of zelfs een groot gedeelte er van, wijl de ondervinding leert dat het alsdan plotseling als vergift werkt, hetwelk aan zijn groot gehalte aan nicotine, dat hoogst vergiftig bestanddeel van den tabak, moet worden toegeschreven. Ik ken meerdere voorbeelden, waarbij door de aanwending dezer saus op eene te groote huidoppervlakte van het schaap vergiftigingstoevallen en de dood volgden. Ook bij andere huisdieren, vooral bij den hond, nam men dit waar. Bij de aanwending van deze saus houde men dit steeds in het oog. De wijze waarop het overigens wordt aangewend, is ongeveer de volgende : op de door schurft aangedane huidplaatsen scheidt men de wol van elkander; met de rug van een mes, of een houtje wrijft men de korsten los, zoodat de huid zich raauw voordoet. Die plaats wordt met de saus bevochtigd, door ze er op te gieten, of wel door die met een dotje van werk, vlas of een linnen lapje er op te brengen en in te wrijven. Ook de omtrek dezer plekken moet daarmede worden bevochtigd, om de daar soms aanwezige mijten te dooden. Het middel werkt uitstekend,

en meestal is eene enkele bevochtiging voldoende om de mijten te dooden en dus die plekken te doen herstellen. Even als bij het slechts plaatselijk aanwenden van de loog van Walz, moeten de schapen dikwijls zorgvuldig worden onderzocht, ten einde te zien of zich op andere plaatsen der huid ook op nieuw schurftige plekken hebben ontwikkeld, en deze onmiddelijk op dezelfde wijze worden behandeld en met de saus gebet. Sommige beweeren, dat men de schapen, bij welke al de schurftige plekken naauwkeurig op deze wijze zijn gebet, gerust dadelijk daarna, zonder gevaar dat zij de ziekte zullen verbreiden, bij gezonden kan laten loopen; — eene meening, die wij geenszins kunnen omhelzen, omdat, al moge het middel in staat zijn de mijten, die er mede in aanraking komen, onmiddelijk te dooden, de mijten die los tusschen de wol rondloopen, niet worden gedood, en juist deze gaan het gemakkelijkste op andere dieren over. — In elk geval raden wij ten deze voorzigtigheid aan.

In den laatsten tijd is door onzen landgenoot A. Jorritsma te *Dockum*, een middel tegen de schurft en het ongedierte bekend gemaakt, door hem *Doccumensis* genaamd, en dat voor 50 centen de kan, met inbegrip van kruik, vracht, manden, wordt afgeleverd. Wordt het ter verdrijving van ongedierte aangewend, dan kan het met 3 deelen warm water worden vermengd. — Hoewel de zamenstellende deelen van deze wassching tegen de schurft geheim worden gehouden door den uitvinder, weten wij dat het echter geen voor de gezondheid van het vee of voor den mensch schadelijk bestanddeel of vergift bevat, en het is daarom en omdat wij hier en daar van de gunstige uitwerking van dit middel tegen schurft der schapen hebben hooren gewagen, dat wij het ten zeerste ten gebruike aanraden. Zoodanige voor de gezondheid beide van mensch en dier

onschadelijke middelen moeten worden aangeprezen, vooral wanneer ze daarenboven in prijs en deugdzaamheid met andere, die soms bij een onvoorzigtig gebruik nadeelig kunnen werken, zoo als met het spinnat het geval is, kunnen wedijveren.

Volgens onze overtuiging zijn de opgenoemde 3 mengsels, en bepaaldelijk het eerste, wanneer het geheele dier moet worden ingedompeld en dat door geheel Duitschland wordt aangewend, de beste middelen, die wij kennen tegen deze voor den schapenhouder zoo nadeelige ziekte. — Wij weten wel, dat er behalve de opgenoemde nog eene menigte andere middelen bestaan, en ook hier en daar zelfs in ons land worden aangewend (*) tegen deze ziekte, alsmede dat men ook de carotte-saus heeft voorgeslagen nog sterker werkzaam te maken door er andere zaken bij te voegen. Al die mengsels en bijvoegselen zijn echter hoofdzakelijk hevig werkende vergiften, zoowel voor dieren als voor den mensch, en hebben door verzuim of veronachtzaming reeds menig noodlottig gevolg gehad. Op de onachtzaamst mogelijke wijze wordt daarbij dikwijls met ontzettend groote hoeveelheden *rattenkruid* en andere vergiften omgegaan, en het is te wenschen, dat de handel daarin en in andere vergiften

(*) Onder de voor de gezondheid weinig of niet schadelijke middelen heeft men vroeger groote verwachting gekoesterd van de aanwending van *zwavellever* (hepar sulphuris) en gezwavelde kalk (sulphuretum calcii) ook bij de schurft der schapen. In den vorm van baden, wasschingen of zalven aangewend, herstellen zij inderdaad de schurft. Dan aan de toediening van dit middel zijn moeijelijkheden verbonden, die de aanwending verbieden. Zij verft namelijk de wol geel, en deze kleur gaat door wasschen niet verloren, daarbij is deze wol slechts bezwaarlijk te verwen, zij neemt moeijelijk eenige kleurstof aan, waarom de uit zulke wol vervaardigde stoffen gevlekt zijn. Daarenboven lost dit middel het uitwendig overtreksel der wol op, verbindt zich met de vette massa van het merg, maakt het hard, droog en gemakkelijk breekbaar. Zulke wol kan niet in den handel gebragt worden, omdat de fabrikanten ze niet willen. Na het scheren aangewend, zijn zij minder nadeelig; bij andere dieren, honden bijv., werken ze zeer gunstig. Eene oplossing van *chloorkalk* (1 op 10 deelen water), waarin de mijten in 14-23 minuten sterven, maakt de wol bleek en hard. *Terpentijnolie* lost het wolzweet op, maakt de vezel droog, doch dit herstelt zich later spoedig, enz.

meer moge worden beperkt door wettelijke bepalingen; ook daarom, dat het meermalen gebleken is, dat het vleesch van dieren met dat en andere middelen behandeld, door den mensch gebruikt, soms hoogst nadeelig voor zijne gezondheid is. Wij mogen daarom niet medewerken tot eene meerdere aanwending er van. Tot deze met *vergift* bedeelde middelen tegen de schurft der schapen behoort ook het sedert 1847 hier te lande in de dagbladen veelvuldig aangeprezen indompelingsmiddel van Thomas Bigg, te *Londen*, dat in de laatste dagen wederom meer ter sprake is gebragt, en voor de aanwending waarvan een bijzonder indompelingstoestel is bekend gemaakt (*). Die toestel schijnt doelmatig, doch is de prijs *f* 120:— wel wat te hoog; maar het middel zelfs verdient geene aanbeveling wegens zijn groot gehalte aan rattenkruid, zoo als de onderzoekingen van de Provinciale Commissie van Geneesk. Onderzoek en Toevoorzigt te Groningen (†) en van anderen (**) leeren, — waardoor het zelfs schadelijk op de handen en armen van hen die het in aanwending brengen, inwerkt. Wij *waarschuwen* alzoo, gelijk tegen de aanwending van elk middel dat arsenicum (rattenkruid) bevat door den *niet*-geneeskundigen, den landman of herder ook ten zeerste tegen de aanwending van dit middel van Th. Bigg.

Men geeft een aantal middelen op, die in staat zouden zijn de dieren voor de schurft te behoeden. Niets van dat alles is waar. Koude, vochtige lucht, slechte verpleging, te weinig en bedorven voedsel, te heete, slecht geluchtte stallen, maken, zoo als wij reeds gezegd hebben, het ligchaam voorbeschikt en zijn de dieren, daaronder levende, niet alleen vatbaarder voor de besmetting, maar ontwikkelen

(*) Landb. cour. No. 37, 1856.
(†) Groninger cour. 1848, 17 Maart. - Repertorium, enz. I. jaarg. bladz. 360.
(**) Landb. cour. 1856 No. 20 en meer anderen.

zich bij hen bij voorkeur de mijten oorspronkelijk. Onttrek de schapen aan deze schadelijke invloeden en ge handelt voorbehoedend tegen de schurft.

Bij goed gevoede, krachtige dieren is de schurft over het algemeen gemakkelijker te genezen dan bij zulke, die onder tegenovergestelde verhoudingen leven. Men heeft in den laatsten tijd in Frankrijk een aantal proeven genomen, waaruit zou blijken, dat deze krachtige, sterke schapen veel minder vatbaar zijn voor de schurftbesmetting dan anderen; alsmede dat bij de eerste de overgebragte mijten in den tijd van 2—24 dagen sterven en de schurft dus van zelf genas. Toen men deze zelfde schapen mager en zwak had gemaakt, vermenigvuldigde de overgebragte mijten zich buitengewoon, zoodat in 3—4 maanden bijna al de wol verloren ging. Wij hebben vroeger gezegd, dat de schurft niet van zelf genas wanneer ze in eene kudde is uitgebroken, dewijl dan steeds nieuwe besmetting plaats heeft. De ondervinding leert echter, dat wanneer men het schaap *afzondert*, goed verzorgt en vooral krachtig voedt, de schurft soms zonder de aanwending van geneesmiddelen, van zelf herstelt.

Ofschoon nu over het geheel krachtige schapen minder vatbaar zijn voor de besmetting dan magere, zwakke, leert echter de ondervinding, dat in eene kudde ook dikwijls de eerste, ja zelfs vette hamels evenzoo schurftig zijn als de laatste. Zijn de laatstbedoelde over het geheel moeijelijker te genezen, men wijte dit niet aan de schurft als zoodanig, want deze is dezelfde, maar aan het daarmede gepaard gaande gebrek aan bloed, waterzucht, krachteloosheid, enz.; terwijl het verder bekend is, dat bij zwakke dieren, of bij welke sommige werktuigen van hun ligchaam ziekelijk zijn, ongedierte of parasieten van elk soort zich gemakkelijker en spoediger vermeerderen, dan in het omgekeerde geval.

Men heeft waargenomen, dat de schurft de schapen onvruchtbaar maakt en tot miskramen en verwerpen van het jong (verlammen) aanleiding geeft; ook daardoor is de ziekte voor den eigenaar der kudde nadeelig.

Veelvuldige proeven hebben geleerd, dat de overplanting van de schaaps-schurft-mijt op den mensch niet gelukt; dat de schurft van het schaap dus *niet* op den mensch overgaat. De mijten sterven, overgebragt zijnde op den mensch, nadat zij op de huid eenige prikkeling en roodheid hebben veroorzaakt, na verloop van 3—4 dagen.

De schaaps-schurft-ziekte behoort gerangschikt te worden onder de *besmettelijke* ziekten, dewijl daaraan lijdende schapen met andere gezonde in aanraking gebragt, aan deze laatste de ziekte mededeelen. De smetstof is echter van een geheel anderen aard dan die van vele andere veeziekten (kwadedroes, miltvuur, longziekte); slechts door overdraging der mijten en bepaaldelijk van de zwangere moedermijten, of van de eijeren gaat ze op andere schapen over. Door dus slechts deze overdraging onmogelijk te maken, voorkomt men de besmetting; waartoe het verhinderen van aanraking van gezonde met zieken behoort, alsmede het soms uit kwaadwilligheid overplanten er van. Een streng stelsel van afzondering toegepast op de besmette kudde, is dus voldoende om verdere verspreiding te voorkomen. Daar verder de schurftige schapen steeds genegen zijn zich aan voorwerpen van onderscheiden aard te schuren, blijft meestal een vlok wol, grooter of kleiner daaraan hangen. In die vlok kunnen nu mijten en eijeren van hen aanwezig zijn, waardoor de besmetting kan worden verbreid, wanneer gezonde schapen daarmede in aanraking komen; zelfs kan de wind die vlok overbrengen. Men brenge alzoo geene gezonde schapen op plaatsen, waar kort geleden eene besmette kudde heeft geloopen of gelegen. Ik zeg kort

geleden : want de mijten, die zich op deze wijze aan vreemde voorwerpen bevinden, of onder het loopen van het ligchaam afvallen, kunnen geenszins gedurende langen tijd blijven bestaan. Bij droog en warm weder sterven de mijten, van het ligchaam genomen, spoediger (in 3 of 4 dagen), dan bij matige koude en vochtigheid. Proeven hebben geleerd, dat de mijten op de doode huid, aan wol, enz. gehecht, onder gunstige omstandigheden, 15—20 dagen, volgens Prof. Hering zelfs boven de 3 weken, bij koude in een toestand van verstijving, levendig blijven. De schurft kan alzoo 15—20 dagen, ja boven de 3 weken nadat op deze of gene wijze de mijten het ligchaam hebben verlaten, door aanraking der voorwerpen waarop zij zich bevinden, worden verbreid op gezonden. Bij het behandelen van de huiden van schurftige schapen zij men hierop bedacht. — Zoo lang de schurft bestaat, dat is : zoo lang er levende mijten aanwezig zijn, heeft ze het vermogen om te besmetten; maar daaruit volgt niet, dat wanneer een gezond bij een schurftig schaap wordt gebragt, het eerste ook stellig in een bepaalden tijd moet besmet worden; dit hangt van vele toevallige omstandigheden af. Proeven hebben geleerd, dat soms het bij elkander zijn van eenige uren niet voldoende was daartoe. Blijven ze eenige dagen bij elkander, dan gaat de ziekte bijna zeker over. — Is het schaap besmet, dan breekt de ziekte niet dadelijk uit. Naauwkeurige proeven genomen om dit punt, dat voor de Vee-artsenijkundige politie en geregtelijke vee-artsenijkunde van gewigt is, op te helderen, hebben geleerd : dat tusschen den 10. en den 16. dag na de besmetting, de ziekte uitbreekt; nimmer duurde dit 21 dagen. — Wanneer dus de kudde 3 weken nadat ze verkocht is vrij is van schurft, was ze dit waarschijnlijk ook op het oogenblik van den koop of verkoop. — Ik zeg

waarschijnlijk, want niettegenstaande al het aangevoerde, kan de ziekte zich nog later openbaren, wanneer nl. de besmetting door de eijeren van de mijten geschied is. — De tijd, die de eijeren na gelegd te zijn noodig hebben voor dat zij openbreken en de jonge mijtjes er uit te voorschijn komen, is bij alle soorten van mijten nog niet naauwkeurig bepaald, en hangt ook van omstandigheden af; bij warm en droog weder komen ze er vroeger uit te voorschijn, dan bij koude. Waarnemingen hebben geleerd, dat zij *niet* na den 16^{en} dag, nadat ze gelegd zijn openbersten en de jongen geboren worden of er uit kruipen. Men begrijpt alzoo gemakkelijk, dat door deze *eijeren* besmette schapen later de schurft kunnen verkrijgen dan zij, die door de *mijten* zelf zijn aangestoken.

Besmette schapen kunnen alzoo nadeel toebrengen aan onbesmette kudden, en in geval van koop en verkoop kunnen er verschillen rijzen daarover, of de schapen al of niet reeds vóór den verkoop door de schurft waren besmet, enz. enz. *Het wetboek van Strafregt* (code pénal) voorziet in het eerste geval; *Art.* 459 daarvan luidt : »Ieder houder of oppasser van dieren of van melk- of slagt-beesten, die verdacht zijn van aangedaan te zijn van besmettelijke ziekte, die niet dadelijk kennis daarvan zal gegeven hebben aan den maire (burgemeester) der gemeente, waar zij gevonden worden, en die zelfs vóór dat de maire op die kennisgeving geantwoord heeft, deze dieren of melk- of slagtbeesten niet opgesloten gehouden zal hebben, zal gestraft worden met een gevangenis van zes dagen tot twee maanden, en eene geldboete van zestien tot twee honderd franken."

Art. 460. »Desgelijks zullen gestraft worden met een gevangenis van twee tot zes maanden, en eene geldboete van honderd tot vijf honderd franken, diegenen, die in

weerwil van het verbod der regering, hunne besmette dieren of beesten onder anderen zullen laten loopen."

Art. 461. »In gevalle uit dit laten loopen onder andere beesten, eene besmetting onder ander vee ontstaan is, zullen diegenen, die het verbod der regering overtreden zullen hebben, gestraft worden met eene gevangenis van twee tot vijf jaren, en eene geldboete van honderd tot duizend franken. Alles onverminderd de uitvoering der wetten en verordeningen betreffende de veeziekten, en de oplegging der straffen daarbij gemeld."

Men ziet dat deze wetten ook op andere besmettelijke veeziekten toepassing hebben (*). — In de gevallen van geschillen bij koop en verkoop voorziet het *Burgerlijk Wetboek*, III Boek, V Titel, 2e en 3e Afdeeling, enz.

Eindelijk ten slotte nog een woord over het vleesch van geslagte schurftige schapen. Gelijk over geheel Duitschland is het slagten van schapen aan de schurft lijdende ook bij ons niet verboden. Bij vette hamels, bij zeer kleine kudden, bij gebrek aan eene goed afgezonderde weide, of het ontbreken van wintervoeder is dit afslagten dikwijls voordeeliger dan de genezing. Aan het vleesch dezer dieren is niets bijzonders op te merken, en het is gebleken voor den mensch onschadelijk te zijn. Zijn de dieren zeer vermagerd en ten onder gekomen, of nog tevens aan andere ziekten lijdende, dan moet het gebruik door den mensch daarvan worden afgeraden, gelijk ook dan wanneer de dieren met schurftmiddelen, waarin rattenkruid of kwikmiddelen of andere vergiften aanwezig waren, zijn behandeld; immers het is bekend, dat het vleesch van dieren die in- of uitwendig met

(*) Het geregtshof in *Noord-Holland* heeft op den 17 September 1849 een landman veroordeeld in acht gulden boete en zes dagen gevangenisstraf, omdat hij het rotkreupel onder zijne schapen had en daarvan geene kennis had gegeven aan den Burgemeester der plaats waar de schapen zich bevonden, dewijl deze ziekte voor andere schapen besmettelijk is.

vergiften zijn behandeld, voor de gezondheid van den mensch zeer nadeelig kan zijn. Het ware te wenschen, dat hieromtrent bijzondere wettelijke bepalingen bestonden. De Artt. 1540—1545 van het aangehaalde *Burgerlijk Wetboek* schijnen mij toe daarop zeer goed van toepassing te zijn. — Op grond van het bovenvermelde zij men met de vellen en wol van de geslagte schapen voorzigtig, opdat deze de ziekte niet verspreiden. Op een afgezonderde plaats drooge men ze of geve ze dadelijk aan den looijer.

Utrecht 4 *Dec.* 1856.

a 762.